Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

UDK 821.163.6.09-2Linhart A. T.
Katja Mihurko Poniž
Fakulteta za humanistiko, Univerza v Novi Gorici

NEKAJ UGOTOVITEV O LINHARTOVI *MISS JENNY LOVE*

Prispevek obravnava doslej neznane tri izvode *Miss Jenny Love* in dramska besedila, ki so v petih različnih zvezkih, shranjenih v knjižnicah na Dunaju, v Münchnu, Augsburgu in v Berlinu, zvezana skupaj z Linhartovim prvencem. V razpravi so tudi podatki o založbi C. H. Stage, pri kateri je Linhart objavil svojo žaloigro. Predstavljam tudi izsledke raziskave o vprašanju krstne uprizoritve.

Ključne besede: recepcija Miss Jenny Love, Augsburg, C. H. Stage, slovensko-nemški stiki

The paper discusses three hitherto unknown copies of *Miss Jenny Love* and dramatic texts bound together with Linhart's first published play in five different volumes, now held in the libraries in Vienna, Munich, Augsburg, and Berlin. It also includes information about the publishing house C. H. Stage, which published Linhart's tragedy. In addition, the author presents the findings of her research into the inaugural performance of the play.

Keywords: reception of Miss Jenny Love, Augsburg, C. H. Stage, Slovene-German contacts

0 Uvod

O Linhartovem prvem dramskem besedilu, nemški žaloigri *Miss Jenny Love* (1779, knjižna izdaja 1780), je bilo v slovenski teatrologiji vse do avtorjeve 250-obletnice rojstva zapisanega presenetljivo malo. Poleg urednika Linhartovega *Zbranega dela* Alfonza Gspana in Franceta Kidriča, ki je leta 1918 strokovno javnost presenetil z odkritjem izvoda Linhartovega dramskega prvenca v dunajski Dvorni knjižnici, sta se Linhartovemu prvencu temeljito posvetila le Mirko Zupančič (1972) in Taras Kermauner (1999). Jubilejni Linhartov zbornik je prinesel dva članka o *Miss Jenny Love*. Ivo Svetina je razglabljal, ali je to prva slovenska tragedija,[1] Luka Vidmar (2005) pa je pisal o tematskih in motivnih zvezah med *Miss Jenny Love* in tremi nemškimi žaloigrami. Leta 2007 je o neustreznosti zvrstne oznake tragedija za Linhartov dramski prvenec pisal Denis Poniž in predlagal uporabo pojma žaloigra, istega leta se ji je posvetil še Janko Kos. Tudi razprava Mirka Juraka William Shakespeare and Slovene dramatists (I): A. T. Linhart's Miss Jenny Love (2009) razkriva Linhartovo zavezanost evropski dramski tradiciji. Verjetno zadnji prispevek o *Miss Jenny Love* je primerjava z romanom *Histoire de Miss Jenny Salisbury* (1764) Madame Riccoboni, ki sta jo na simpoziju *Les rôles transfrontaliers joués par les femmes dans la*

[1] Ivo Svetina, Bolno srce Miss Jeny Love, *Anton Tomaž Linhart*, ur. Ivo Svetina, Ljubljana: Slovenski gledališki muzej; Radovljica: Muzeji radovljiške občine, 2005, 99–145.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

construction de l'Europe de la Renaissance au XXIe siècle,[2] Katja Mihurko Poniž in Tanja Badalič v referatu La réception des écrivaines françaises comparée à celle des écrivaines allemandes dans les lettres slovènes au XIXe siècle.[3]

Pričujoči prispevek bo s sledenjem sodobnim pristopom v literarni vedi, ki poudarjajo pomen sprejema literarnega dela v času njegovega nastanka (Hutcheon 2002), torej z raziskavo ohranjenih knjižnih izvodov, v katerih je *Miss Jenny Love* uvezana skupaj z drugimi, predvsem nemškimi žaloigrami in veseloigrami, predstavil nekaj novih spoznanj o vprašanju recepcije *Miss Jenny Love* med sodobniki. Recenzij Linhartovega prvenca zaenkrat še nismo odkrili.

Spodbuda za nastanek članka je bil referat Nekaj ugotovitev o drugem znanem izvodu viharniške tragedije A. T. Linharta *Miss Jenny Love*, ki sem ga na simpoziju Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem (Ljubljana, 9.–11. 12. 2010) predstavila skupaj z Ivom Svetino in Denisom Ponižem.[4] V pričujočem članku so predstavljene moje tedanje ugotovitve glede dunajskih izvodov in rezultati raziskav, ki sem jih opravila avgusta 2011 v okviru raziskovalnega dela v Münchnu in Augsburgu. Ob dveh dunajskih izvodih, ki sta del zvezkov z različnimi drugimi dramskimi besedili, je bila *Miss Jenny Love* uvezana še v tri zvezke, ki jih hranijo knjižnice v Münchnu, Augsburgu in Berlinu.[5] V članku bom predstavila besedila, ki so bila uvezana skupaj z Linhartovim in jih z njim primerjala, da bi ugotovila, s katerimi sodobniki v nemškem prostoru ga lahko povežemo na osnovi tedanje recepcije *Miss Jenny Love*.

---

[2] Université Charles de Gaulle, Lille, 16.–18. junija 2011.

[3] Ker spoznanja iz navedenega referata še niso bila objavljena, jih na tem mestu povzemam: Miss Jenny je ime glavne junakinje obeh del. Podobnosti so tudi pri ostalih imenih: obe materi se imenujeta Sara, v Linhartovem delu je Jenny zaljubljena v Edvarda, medtem ko je v Histoire de Miss Jenny Edouard Jennyjin oče. V obeh delih junakinji strastno in bolestno zalezujeta moška (Lord Danby in Lord Harington), ki ju naslovni junakinji zavračata, zato močna moška čustva nenehno povzročajo zlo. Kljub temu Jenny francoske pisateljice najprej kloni pod strastjo Lorda Danbyja in se z njim poroči, vendar ko opazi, da je bila poroka lažna, želi prekiniti vse stike z njim. Linhartovo Miss Jenny odreši pred lordom Harringtonom, še preden si jo slednji prisvoji, njen oče, ki umori lorda. Linhartova tragedija je polna krvi in nasilja: Lord Harington želi umoriti Jennyjinega ljubimca Edvarda, vendar umor spodleti; tudi njen oče je v preteklosti moril. V zgodbi Mme Riccoboni pa žeja po krvi ni tako očitna, vendar jo ravno tako zaznamujejo umori: Lord Danby smrtno rani Lorda Arundela, ki se je želel poročiti z Jenny, Jennyjin oče pa je izgubil življenje v bitki. Dogajalni prostor Linhartove tragedije je Škotska, delo Madame Riccoboni pa se dogaja v Angliji, čeprav junaki večkrat omenjajo tudi Škotsko.

[4] Ivo Svetina je v referatu razložil, kako so v Slovenskem gledališkem muzeju v okviru jubilejne razstave uspeli na ogled dobiti izvod iz dunajske nacionalne knjižnice. Njegovo opozorilo, da je delo *Miss Jenny Love* bilo uvezano z drugimi besedili, me je spodbudilo k raziskavi teh besedil in vprašanju o tedanji recepciji Linhartove žaloigre v nemškem prostoru.

[5] Svojo raziskavo sem opravila na petih izvodih, kar se mi zdi dovolj velik vzorec, ki je omogočil zanimive rezultate za objavo. Dva izvoda se nahajata tudi v Houghton Library na Harvardu (GC7 A100 B750 v.176, No. 1219 in a collection of German plays. in GC7 A100 B750 v.146, No. 1053 in a collection of German plays) in v tamkajšnji zbirki mikrofilmov z naslovom German and Austrian Drama Microform. Velik del te zbirke, ki obsega 3074 iger naj bi knjižnica leta 1971 odkupila od dunajskega trgovca Michaela Kriega. Ali sta tudi izvoda Miss Jenny Love bila del Kriegove zbirke ali sta prišla v Houghton Library po kakšni drugi poti, mi ni uspelo odkriti (http://microformguides.gale.com/Data/Introductions/30230FM.htm, datum dostopa 28. 8. 2011).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

1 Dosedanje raziskave o ohranjenih izvodih

O genezi dela, o Linhartovem odnosu do dramskega prvenca in edinem podatku o recepciji tega dela je natančno poročal Alfonz Gspan v *Zbranem delu* (1950). Opozoril je na mesta v dramatikovi korespondenci s Kuraltom, ki se nanašajo na *Miss Jenny Love* in se spraševal, ali jo je morda ocenil kdo pri florentinskem tedniku *Notizie del Mondo*, saj je Linhart v pismih Kuraltu 1. novembra 1780 in 27. februarja 1781 v svojem in v imenu naslovne junakinje izrekel zahvalo mlademu Florentincu.[6] Gspan je še menil, da je »le majhen del naklade prišel z Bavarskega preko meje v Avstrijo in delo ni moglo biti tu kdo ve kako razširjeno« (Gspan 1950: 494). Urednik Zbranega dela je poznal le en izvod, ki ga je leta 1918 našel France Kidrič in ob najdbi ponovil dejstvo, da je pred tem »iz Linhartovih bio- in bibliografov videl primerek tiskane njegove nemške drame edini Čop«. Kidrič je še dodal:

> Primerek namreč ni bil doslej znan nobeden. O vzroku, zakaj o tem delu ni v Ljubljani nobenega izvoda, je namignil Radics: »Bržkone je ukrenil ž njim (Linhart) prav tako, kakor z imenovano pesniško zbirko (=Blumen aus Krain), katero je, kolikor je je bilo mogoče dobiti, nakupil in sežgal, ker so se mu zdeli ti pesniški mladostni poizkusi pozneje nevredni samega sebe.« Nekoliko dalje gre Remeš: »Tega Linhartovega spisa ni nikjer niti enega izvoda. Linhart je vse vničil.« Tudi Grafenauer sodi v svoji svoji »Kratki zgodovini«, »da se nam drama ni ohranila.« (Kidrič 1918: 213)

Tudi Gspan se je na koncu zapisa o *Miss Jenny Love* v *Zbranem delu* odzval na Radicsevo domnevo, da naj bi Linhart vse dostopne izvode Miss Jenny Love pokupil in požgal z mislijo, da je to možno, vendar je šlo »le za kak posamezen izvod, ker knjižni trg v Avstriji s knjigo, tiskano v tujini in brez vednosti cenzure tihotapljeno v državo, ni mogel biti kdo ve kako bogato založen« (Gspan 1950: 494).

Iz navedenih misli lahko povzamemo, da naj bi Linhart spoznal, da njegovo delo nima umetniških kvalitet in bi zaradi tega uničil vse dostopne izvode. Na nastanek te hipoteze so lahko vplivale Linhartove besede o prizanesljivosti neznanega Florentinca, ki naj bi delo prijazno ocenil, čeprav si naj tega ne bi zaslužilo, in preobrat, ki se je v avtorju zgodil po letu 1781, ko je opustil pisanje v nemščini. Vprašanje je, ali Linhartove besede v pismu Kuraltu res izražajo nezadovoljstvo z lastnim besedilom, ali so le vljudnostna fraza, saj ne vemo, kaj je bilo zapisano v recenziji, ki jo bo potrebno še poiskati. V nadaljevanju članka bom pokazala, da *Miss Jenny Love* v prvem desetletju po izidu ni bilo delo, ki bi obležalo v založnikovem skladišču, temveč je bilo razširjeno v širšem nemškem govornem prostoru. K temu je ob kvalitetah dramskega besedila gotovo prispeval tudi ugledni založnik.

---

[6] V pismu 1. novembra 1780 je pisal: »Bodite tako prijazni, gospod, in zahvalite se v mojem imenu tistemu mlademu Florentincu, ki je bil tako prizanesljiv« (Linhart 1950: 414). V pismu z dne 27. februarja 1781 je še enkrat omenil recenzenta: »Moj poklon gospodu Florentincu. Zahvalite se mu namesto Miss Jenny in njenega očeta za prijaznost, ki jo je izkazal obema. Nikoli si ne bova domišljala, da sva si jo zaslužila« (Linhart 1950: 415)

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

2 Založba Konrada Heinricha Stageja

Založnik Konrad Heinrich Stage (1728–1796) je deloval v Augsburgu od leta 1762 do svoje smrti. Njegovi dediči so založbo prodali Stagejevemu učencu in sodelavcu Karlu Friedrichu von Jenischu, ki je ohranil ime založbe, vendar je pridal še svoje ime. Založba Stage je bila poleg založbe Klett v drugi polovici 18. stoletja najpomembnejša nemška protestantska založba. Stage je načrtno izdajal tudi italijanske in francoske knjige. Svoje izdaje je objavljal v katalogih. Leta 1785 je načrtoval celo knjižni leksikon. Med pomembnejše izdaje založbe Stage sodijo *Deutsche Chronik* J. F. D. Schubarta, ki je bila zaradi svoje svobodomiselnosti ena izmed najpomembnejših literarnih revij 18. stoletja, ter zbirka Deutsche Schaubühne, ki jo je izdajal med leti 1788 in 1795 in je obsegala 74 zvezkov. Ob istoimenski dunajski in graški zbirki je predstavljala eno izmed najpomembnejših in najobsežnejših zbirk nemških dramskih besedil. Nekatera dela so izšla prvič prav v tej zbirki, druga so bila vanjo vključena kasneje. Vzrok za Stagejevo navdušenje nad izdajanjem dramskih besedil naj bi bile njegove tesne povezave z Münchnom in Bavarsko akademijo. Od leta 1766 je namreč izdajal tudi zbirko Neue Schauspiele, v kateri so bila objavljena dela, ki so bila uprizorjena v münchenskem dvornem gledališču (Gier 1997: 511–512).

O vzrokih, zakaj je Linhart objavil svoj dramski prvenec pri Stageju, piše Gspan. Zvezo z založnikom naj bi mu posredoval grof J. N. Edling,[7] ki je izdal naslednje leto pri augsburški založbi J. J. Lotter svojo nemško idilično pesnitev *Die Isenz und die Laybach* (Gspan 1950: 493). Linhart v pismih Kuraltu omenja svojo korespondenco s Stagejem, a ker se ni ohranila,[8] lahko o Linhartovi izbiri založnika le domnevamo. Vsekakor Stagejeva odločitev, da natisne *Miss Jenny Love*, pomeni, da je v Linhartu videl obetavnega dramatika, saj ga sicer najbrž ne bi uvrstil med svoje avtorje. O naklonjenosti do Linhartove žaloigre priča tudi presenetljivo lepa oprema.[9] Na prvi strani je bil bakrorez G. F. Riedla, ki predstavlja tri gole dečke: eden odgrinja ogledalo (morda sliko – portret), pred katerim stojita dva dečka, zadaj stoječi, ki stoji na kupu spisov, drugemu odkriva oči. Naslovnica je v primerjavi z drugimi teksti, ki so zvezani skupaj z Linhartom v vseh raziskanih zbirkah, izjemno lepo delo, saj drugje opazimo le drobne okraske na naslovnicah. Avtor bakroreza, Gottlieb Friedrich Riedel (1724–1784) je bil pomemben nemški bakrorezec, ki je s štiriindvajsetimi bakrorezi opremil tudi priljubljeno žaloigro *Otto von Wittelsbach* Mariusa von Baba. Od leta 1779 je imel Riedel v Augsburgu svojo založbo (Lipowsky 1810: 38–39), v kateri je izšel tudi prvi portret Friedricha Schillerja (Unterberger 2008).

[7] Vprašanje, ali bi se lahko Linhart na Stageja obrnil neposredno, sem zastavila Luki Vidmarju, raziskovalcu, ki dobro pozna zakonitosti delovanja knjižnega trga v 18. stoletju. Po njegovem mnenju (v elektronskem sporočilu z dne 23. 9. 2011) je Linhart za lepo opremljeno izdajo potreboval mecensko podporo, saj je bil dramski prvenec neznanega dramatika za založnika preveliko tveganje, da bi vanj investiral lastna sredstva.

[8] Arhivarka Simone Herde iz mestnega arhiva v Augsburgu mi je v elektronskem sporočilu 12. avgusta 2011 potrdila, da v arhivu ni Stagejeve zapuščine oziroma Linhartovih pisem (št. zaznamka o poizvedbi v dnevniku arhiva: 1067/2011).

[9] Med vsemi pregledanimi besedili, ki so izšla v zvezkih, v katere je bila uvezana tudi *Miss Jenny Love*, nobeno delo ni imelo tako lepe opreme kot Linhartovo.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

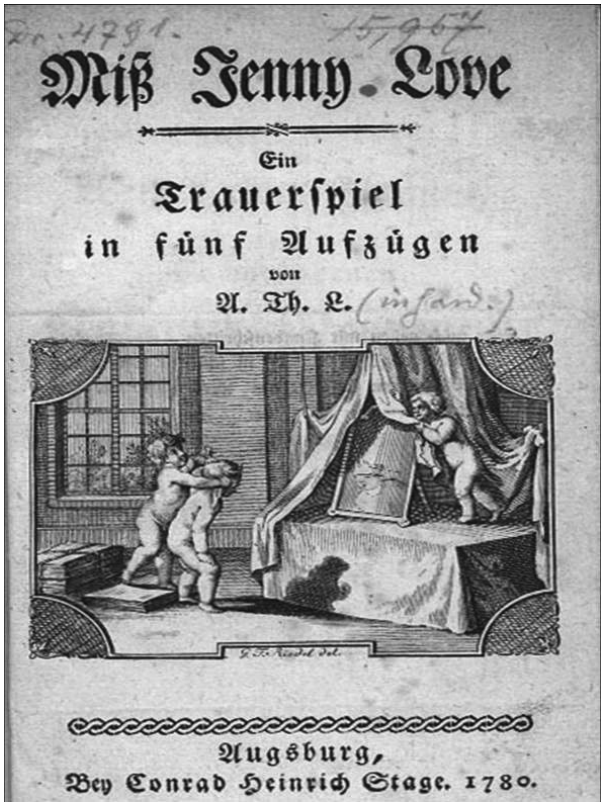

Slika 1: Prva stran Linhartove Miss Jenny Love (bakrorez G. F. Riedla)

V *Miss Jenny Love* so sicer še trije okraski: prvi na začetku prvega dejanja prikazuje slavolok, ki vodi v grajski park (prvo dejanje se odvija na Sudderleyevem posestvu pred gradom),[10] drugi zaključi prvo dejanje in najbrž prikazuje Amorja (deček s krilci, lokom in puščicami), zaključna vinjeta, ki je postavljena na konec besedila, prikazuje dve hiši in drevesa.

Navedena dejstva podpirajo našo hipotezo, da je bil Linhartov prvenec v založnikovih očeh besedilo, ki je bilo povsem primerljivo s tedanjo sodobno dramsko produkcijo in ga je zato trgu ponudil v privlačni podobi.

3 Nekaj novih spoznanj o dunajskem izvodu, ki ga je našel Kidrič

Izvod *Miss Jenny Love*, ki ga je našel Kidrič, hrani avstrijska nacionalka pod signaturo 392.620 A 184. Kot sem že zapisala, pri tem ne gre za samostojen izvod.

[10] Luka Vidmar (2005: 157) meni, da je ta bakrorez (avtor ga imenuje uvodni, čeprav je prvi pravzaprav bakrorez z dečki na naslovnici), nedvomno naročil založnik. Njegovi trditvi ne moremo pritrditi brez zadržka, saj so podobni bakrorezi tudi v knjigah drugih tedanjih dramatikov. Seveda pa je mogoče, da je Stage naročil ta bakrorez posebej za *Miss Jenny Love*.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

Kidrič je opozoril, da je Linhartovo besedilo del fingirane zbirke Deutsche Schaubühne.[11] Na tej točki se je njegova raziskava ustavila. Z današnjega zornega kota se zdi zanimivo vprašanje, s kakšnimi teksti je bila *Miss Jenny Love* uvezana in ali nam ponoven pogled v to knjigo lahko odkrije kaj zanimivega. S katerimi avtorji se je torej družil Linhart v 184. zvezku zbirke Deutsche Schaubühne? *Miss Jenny Love* je po vrstnem redu v knjigi prva, nato ji sledi šest dramskih besedil.

Fritzel von Mannheim oder das Vorurtheil (1780) je veseloigra nemškega dramatika in Shakespearovega prevajalca Gabriela Eckerta († 1785), *Der lahme Liebhaber*, ki je prevod dela *The Lame Lover* (1770) Linhartovega angleškega sodobnika, dramatika, igralca in gledališkega intendanta v Cornwallu Samuela Footeja (1720–1777), komedijo *Alle haben Recht oder die durch die List des Bedienten betrogenen Alten* je napisal neznani avtor, medtem ko je *Jakob beym Brunnen* delo italijanskega libretista Francesca de Lemena (1634–1704). Predzadnje delo v zbirki je *Julie von Parma* J. N. Bischoffa, ki je bil profesor prava na univerzi v Helmstadtu, avtor knjig o pravu, a tudi pesnik in dramatik. Zadnje besedilo je žaloigra *Die Flucht* (1780) Christiana Felixa Weisseja (1726–1804), pomembnega razsvetljenskega pisatelja, utemeljitelja nemške otroške in mladinske književnosti, ki se je družil z Gellertom in Lessingom. Avtorji vseh iger so bili torej ugledni dramatiki in vsi teksti z izjemo zadnjega, so veseloigre, v katerih je v ospredju ljubezen, predvsem njeno zmagoslavje nad koristoljubjem. Tematsko in slogovno je *Miss Jenny Love* najbližje *Die Flucht*, saj je dogajanje postavljeno na Irsko (pri Linhartu na Škotsko), Karl, sin hudobnega lorda Alstona pa si s silo želi pridobiti naklonjenost nedolžne in mile Sophie, ki ljubi njegovega brata, kar spet spominja na nasilno čustvo lorda Heringtona do Jenny. Dramatični dogodki, med katerimi ne manjka niti posilstvo, privedejo do smrti obeh zaljubljencev, zlobni Karl pobegne, lord Alston pa z grozo spozna, kdo je kriv in kdo nedolžen. Primerjava obeh iger tako samo potrdi že večkrat zapisano spoznanje, da je Linhart pisal v viharniškem duhu.

Zbirka Deutsche Schaubühne, v kateri so uvezani navedeni teksti, je torej združevala dramska besedila, ki jim je bil skupen nemški jezik in letnica izida, saj so besedila iz 184. zvezka izšla med leti 1778 in 1780. Zbirka je bila z dokaj luksuzno opremo (usnjenim hrbtom in rdečo obrezo) najbrž predvsem namenjena postavitvi na knjižno polico.

4 Augsburški izvod

Leta 1985 je Majda Oražem-Stele v *Slavistični reviji* poročala o najdenem izvodu *Miss Jenny Love* v Augsburgu. V tamkajšnji Univerzitetni knjižnici je odkrila izvod, ki je uvezan v zbirni zvezek, vendar drugih del ni navedla.

Zanimivost augsburškega izvoda je, da je v njem žig grofa Krafta Ernsta von Oettingen-Wallersteina (1748–1803). Ta bavarski plemič, ki je bil odprt za politični, gospodarski in kulturni napredek, je skrbno in z občutkom izbiral knjige za svojo knjižnico. V njej so bili pomembni srednjeveški rokopisi in glasbene partiture, saj je

[11] Najbrž gre pri tem za dunajsko zbirko, saj sta zbirki z enakim imenom izhajali tudi v Augsburgu in v Gradcu.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

bil tudi velik ljubitelj glasbe, ki je godalne kvartete in simfonije naročal pri Josephu Haydnu.[12] V primerjavi z drugimi najdenimi zvezki, v katere je uvezana *Miss Jenny Love*, izstopa augsburški izvod po tem, da so vsa besedila žaloigre, njihova tema pa je uničujoči vpliv tirana na soljudi.[13] Ob Linhartu so objavljena še naslednja besedila. *Marianne* (1776) Friedricha Wilhelma Gotterja (1746–1797) je žaloigra in prikazuje tiranstvo očeta, ki hoče prisiliti hčerko, da bi šla v samostan, saj bi tako dediščina pripadla njenemu bratu in mu omogočila politično kariero ter vzpon na družbeni lestvici. To delo je potrdilo Gotterjev sloves enega izmed najpogosteje igranih nemških dramatikov. Družinski tiran je tudi protagonist žaloigre *Der Mann hat Brüder* (1784) anonimnega avtorja. S svojim skopuštvom, zaradi katerega se sin ne sme poročiti z izbranko, naredi spletko zoper lastnega otroka, vendar na koncu, ko misli, da je povzročil dekletovo smrt, sam spije strup in umre. V zgodovinsko snov je posegel J. Ludwig z žaloigro *Timophanes von Korinth* (1783). Tudi žaloigra *Berchtold, Herzog von Zähring, der Erbauer der Stadt Bern* jezuita Franza Regisa Crauerja (1739–1806) iz Luzerna prikazuje temačen družinski obračun v 13. stoletju. Snov iz švedske zgodovine obravnava delo *Gustav Wasa* (1737), ki ga je napisal irski dramatik Henry Brooke (1703–1783): danski kralj je predstavljen kot tiran, švedski Gustav pa kot plemeniti osvoboditelj Švedske. Žaloigra je znana po tem, da je bila prva, ki je po uveljavitvi t. i. Licensing Act v letu 1737 doživela cenzurno prepoved. Naprednosti ni mogoče odrekati niti avtorju zadnje žaloigre v zvezku, Johannu Georgu Fösterju, vsestranskemu razsvetljencu in prostozidarju, ki ga nemška zgodovina označuje za revolucionarja. *Chlotar* (1781) je sicer kljub zgodovinski snovi bolj intimna ljubezenska drama, ki je po zapletu viharniško mračna, s preganjano nedolžnostjo in trupli ter ljubimcem, ki mu kruta spletka iztrga nedolžno dekle iz objema.

5 Drugi, doslej neznani izvod *Miss Jenny Love* v dunajski narodni knjižnici

V povsem drugačnem zvezku je še en, doslej še neomenjen in neznan izvod *Miss Jenny Love* v dunajski nacionalki. Knjigo s signaturo 845000 Theat. S. 220 hrani pravzaprav dunajski gledališki muzej, čeprav jo beleži katalog nacionalne knjižnice. Gre za 220. zvezek t. i. Theaterbibliothek Schikaneder, ki je ostanek arhiva Theater an der Wieden. Vodil ga je igralec in libretist Emanuel Schikaneder (1751–1811). Če primerjamo *Deutsche Schaubühne* in *Theaterbibliothek Schikaneder*, je najbolj opazno, da gre pri slednji le za zvezane posamične zvezke, ki so precej slabše ohranjeni kot teksti, uvezani v *Deutsche Schaubühne*, in niso obrezani vsi na enako velikost. Platnice so preproste, brez okrasja. Linhartovo delo je objavljeno kot drugo. Tudi tukaj je neznana roka na drugi strani naslovnice Miss Jenny Love razkrila, kdo se skriva za začetnicami A. Th. L. Prav tako v tej knjigi dela Linhartu družbo C. F. Weisse, vendar je zastopan z otroško igro *Das junge Modefrauenzimmer*. V zvezku so še tri igre: *Marianne von Linheim oder Weibergröße und Mannerschwäche* (1789),

[12] Povzeto po Bücher und Noten: Fürst Kraft Ernst von Oettingen-Wallerstein, Universitätsbibliothek Augsburg: Sondersammlungen (dostopno na spletu 28. 8. 2011).

[13] Kot opozarja Luka Vidmar, je več literarnih zgodovinarjev, med njimi zlasti Kreft in Kalan, »intenco Miss Jenny Love razlagalo kot poziv na boj proti tiranom in samodrštvu, pod čimer so si predstavljali tudi Linhartovo željo po preobrazbi fevdalne družbe« (Vidmar 2005: 155–156).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

ki smeši žensko nečimrnost Franza Christopha Brauna, ter nemški prevod francoske žaloigre *Der Graf Murrbach oder die zu spät bereute Rache*, ki jo je napisal François-Thomas-Marie de Baculard d'Arnaud (1718–1805) in ima v izvirniku naslov *Mérinval* (1774). To je krvava žaloigra, v kateri zaslepljeni grof umori svojo ženo in njenega domnevnega morilca. Na koncu strup spije tudi sam.

Tematske povezave odkrijemo med obema žaloigrama (pogubni učinek strasti in človeške hudobije) in v obeh igrah, ki se norčujeta iz pretiranega ženskega posvečanja modi ter hvalita vzgojo ženskega srca in duše.

Ob dejstvu, da se je *Miss Jenny Love* znašla v Schikanederjevi zapuščini, se odpira zanimivo vprašanje, ali sta se morda znameniti igralec in Linhart srečala, ko je Schikanederjeva skupina gostovala v Ljubljani v sezoni 1779/1780 in 1781/1782.[14] Linhart bi mu v času drugega gostovanja lahko podaril izvod svoje žaloigre, vendar v dramatikovi korespondenci na to vprašanje žal ne najdemo odgovora.

6 Münchenski izvod

Izvod Miss Jenny Love hrani münchenska Deželna knjižnica (Bayerische Staatsbibliothek) v zvezku, ki vsebuje več iger. Na notranji platnici so drame naštete po vrstnem redu (zapis s svinčnikom), pri *Miss Jenny Love* je zapisano A. Th. Lienhard.

V tem zvezku so zvezane štiri veseloigre in ena žaloigra – *Miss Jenny Love*. Prva v zvezku je veseloigra *Die gemalte Liebeserklärung* (1782) francoskega pisatelja Clauda Josepha Dorata (1734–1790), ki jo je v nemščino prevedel Fl. L. Epheu. Tudi drugo veseloigro v knjigi, *Adelaide oder Die Anthipathie gegen die Liebe* (1781), je napisal francoski avtor Gérard Du Doyer de Gastels (1732–1798), ki so ga večkrat igrali v Comédie-Française. Obe komediji sta lahkotni, v ospredju je ljubezenski zaplet, ki se seveda srečno razreši. Komedija *Carlson und Louise oder So denken die Menschen selten* (1781) je delo neznanega avtorja. Protagonist Stratford je razsvetljeni oče, ki sina ne želi poročiti po svoji volji, temveč sprejme njegovo odločitev za preprosto in revno dekle. Na koncu se sicer izkaže, da je v resnici bogata. Ljubezenska zgodba v sentimentalni tradiciji je tudi movens „ganljive veseloigre“ *Henriette von Blumenau oder die Liebe aus Dankbarkeit* Ignáca (Ignatza) Cornove (1740–1822), v Pragi živečega italijanskega jezuita in prostozidarja, ki se je v zgodovino zapisal tudi kot pisatelj, pedagog in historik. Presenetljivo je, da je v zbirki Linhartovo besedilo edina žaloigra, vsekakor pa je vsem igram skupna razsvetljenska ideja o zvezi dveh plemenitih bitij, ki ju veže ljubezen in morata premagati različne ovire na poti do združitve.

7 Berlinski izvod

Izvod, ki ga hrani Staatsbibibliothek zu Berlin, je uvezan v zbirki s sedmimi igrami in naslovljen z *Neue Schauspiele, aufgeführt auf dem Churfürstl. Theater zu München*. Izdan je bil leta 1782. Gre za Stagejevo zbirko, o kateri smo že poročali.

[14] O Schikanederjevem gostovanju piše Francka Slivnik (2005).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

Uvrstitev v to zbirko nakazuje možnost, da je bila *Miss Jenny Love* uprizorjena v Dvornem gledališču v Münchnu, vendar raziskava ni prinesla enoznačnega odgovora na to vprašanje. Pregledali smo repertoar za leti 1781 in 1782 (Legband 1904; Grandauer 1878), vendar *Miss Jenny Love* ni nikjer omenjena. Toda Franz Grandauer, avtor kronike dvornega gledališča iz leta 1878 opozarja, da je njegov seznam (in posledično tudi Legbandov repertoar) nepopoln, saj ga ni sestavil na osnovi letakov, temveč poročil sodobnikov v knjigah, tednikih in mesečnikih in najavah predstav v dnevnikih.[15] Arhiv Dvornega gledališča je namreč zgorel v požaru leta 1823. Tudi raziskava, ki so jo na mojo prošnjo opravili v Državnem arhivu v Münchnu, je pokazala le, da v naslednjih seznamih *Miss Jenny Love* ni omenjena: Bücherzensurkommission, Hofamtsregistratur, Generalregistratur. Vendar to, po mnenju arhivarja dr. Juliana Holzapfla, ne izključuje popolnoma možnosti, da je bila žaloigra vendarle uprizorjena.[16] Seveda je mogoče tudi to, da je Stage v svojo zbirko uvrstil dela, ki niso bila uprizorjena.

Med deli, ki jih najdemo v berlinskem izvodu, sta v repertoarju Dvornega gledališča München za obdobje pred izidom tega zvezka, torej med leti 1778–1882, navedeni dve deli: *Die glückliche Jagd* in *Henriette oder Husarenraub.* Prvo delo je izpod peresa Josepha Franza Heigla, igralca dvornega gledališča in tedaj uspešnega dramatika. Predmet poželenja mračnega negativca Mutaventa je v »ganljivi veseloigri« žena plemiča, ki je padel zaradi zlobneževe spletke pri knezu v nemilost. Konec je glede na žanr srečen, še danes pa so zabavni dialogi, ki razkrivajo odnose na tedanjem literarnem trgu, saj je baron tudi pesnik, ki želi preživljati družino s svojimi deli. *Henriette oder Husarenraub* je dramatizacija priljubljenega istoimenskega pisemskega romana, ki ga je predelal v dramsko delo Karl Martin Plümecke (1749–1833). Po lahkotnosti ljubezenskega zapleta, kjer se najdeta oče in izgubljeni otrok, mu je blizu dvodejanka *Das Winterquartier in Amerika* Josefa Mariusa von Baba (1756–1822), gledališkega intendanta, ki je pisal odrske uspešnice in postal član bavarske akademije znanosti. Omenjeno delo ne sodi med njegova najbolj prodorna in kritična dela, morda tudi zato, ker je eno izmed zgodnejših.

Privrženca francoske revolucije, nemškega dramatika, igralca in režiserja Gustava Friedricha von Großmanna (1746–1796), ki se je družil z Lessingom, razkriva veseloigra *Nicht mehr als sechs Schüsseln* (1780), ki smeši afektirano in puhlo plemstvo in kot zgled postavlja razumnega meščana.

Zgodovinsko tematiko prikazuje žaloigra *Der Fanatismus oder Jean Calas*. Njen avtor je C. F. Weisse, ki sem ga že omenila, saj je njegovo delo uvezano v dunajski

[15] »Was aber zur Erzielung einer lückenfreien Darstellung der Theaterzustände unter Graf Seeau zunächst notwendig wäre, das könnte mir Niemand, kein Archiv und keine Bibliothek bieten – eine Sammlung der hierhergehörigen Theaterzettel und die gleichzeitigen Kassenbücher. Von beiden waren nicht einmal Fragmente zu entdecken, die Zettelbände sind wahrscheinlich beim Theaterbrande (1823) zu Grunde gegangen. Aus diesen Umständen erklären sich die wenigen, trotz allen Aufwandes von Zeit und Mühe nicht zu beseitigenden Lücken im Repertoir und Personalstand während der achtziger und neunziger Jahre des vorigen Jahrhunderts.« (Grandauer 1878: III), — Graf Seeau: Josef Anton Graf Seeau von Mühlleuten (1713–1799), prvi ravnatelj Dvornega gledališča v Münchnu (ust. leta 1878), velik podpornik W. A. Mozarta.

[16] Dopis z dne 27. 7. 2011. Tudi v gledališkem muzeju v Münchnu so mi potrdili, da nimajo nobenega letaka o uprizoritvi *Miss Jenny Love*. (Monika Lück v elektronskem sporočilu z dne 22. 7. 2011.)

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

izvod. Tudi v berlinskem izvodu je zaradi mračne tematike njegova žaloigra še najbližje Linhartovi *Miss Jenny Love*, čeprav med njima ni snovnih vzporednic razen nasilja, ki uniči protagoniste.

8 Omemba Miss Jenny Love v bibliografiji nemških žaloiger iz leta 1798

Linharta oz. njegovo *Miss Jenny Love* je na seznam meščanskih žaloiger uvrstil Christian H. Schmid (1746–1800) v bibliografiji *Litteratur des bürgerlichen Trauerspiels*, ki je izšla v reviji *Deutscher Monatsschrift*, decembra 1798 (str. 282–314). Gre za obsežno bibliografijo del, ki jo je izdal ugledni profesor retorike in poezije z univerze v Gießnu, kjer je po letu 1787 deloval kot vodja univerzitetne knjižnice in zaradi tega očitno imel dober pregled tudi nad izdanimi dramskimi teksti. V nemško literarno zgodovino se ni zapisal le s številnimi razpravami, temveč tudi kot ustanovitelj nemškega almanaha muz.

V seznamu meščanskih žaloiger, ki ga je Schmid opremil z daljšim uvodom, v katerem je razmišljal o ustreznosti oznake »bürgerliches Trauerspiel«, je *Miss Jenny Love* navedena v razdelku nemških avtorjev pod zaporedno številko 118 kot delo A. Th. Linharda, kar je zanimiv podatek, saj je Linhart svoje delo podpisal le iz inicialkami, kar pomeni, da se je Schmid ali pozanimal, kdo se skriva za A. Th. L., ali pa je bilo to v nemškem prostoru tedaj znano dejstvo. Razdelek z nemškimi žaloigrami je najdaljši, saj obsega 229 naslovov. K tej bibliografiji, v kateri se je Linhart znašel ob Lessingu in Shakespearu, je Schmid sestavil še bibliografijo razprav o meščanski žaloigri.

Tudi v 19. stoletu *Miss Jenny Love* ni bila pozabljena, saj jo navajata v svojih delih Christian Gottlob Kayser (*Deutsche Bücherkunde: th. Anhang: Romane und Theater*, 1827) in Karl Goedeke (*Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen*, 1893).

9 Sklepne ugotovitve

Nova odkritja o Linhartovem dramskem prvencu pričajo o tem, da *Miss Jenny Love* za avtorjeve sodobnike ni bilo nepomembno delo, ki ga nihče ni opazil, temveč zanimiv del tedanje dramske produkcije. Spoznanje, da je Linhart s svojim prvencem vzbudil zanimanje v nemškem govornem prostoru, postavlja pod vprašaj domnevo, da je imel do svoje žaloigre kakršen koli omalovažujoč odnos in da je svoje delo objavil v Augsburgu le zaradi cenzure. Kot kaže opravljena raziskava, je tako imel večje možnosti recepcije, za katero mu očitno, glede na zahvalo Florentincu v pismu Kuraltu, ni bilo vseeno, kar pomeni, da *Miss Jenny Love* ni bila mladostna zabloda, temveč samo ena izmed postaj na poti k temu, da je postal, kakor je zapisal že Ivo Svetina, »prvi slovenski Evropejec« (Svetina, 2005: 12).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

Literatura

Helmut Gier, Johannes Janota, 1997: *Augsburger Buchdruck und Verlagswesen: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Wiesbaden: Harrassowitz.

Franz Grandauer, 1878: *Chronik des königlichen Hof- und National-Theaters in München zur Feier seines hundertjährigen Bestehens*. München: Ackermann.

Alfonz Gspan, 1950: Opombe. *Zbrana dela. Anton Tomaž Linhart*. Ljubljana: DZS. 453–575.

Linda Hutcheon, 2002: Theorizing Literary History in Dialog. V: Linda Hutcheon / Mario J. Valdés, 2002: *Rethinking literary history: A dialogue on theory*. Oxford; New York: Oxford University Press, str. X.

Mirko Jurak, 2009: William Shakespeare and Slovene dramatists (I): A. T. Linhart's Miss Jenny Love. *Acta neophilologica* 42/1–2. 3–34.

Taras Kermauner, 1999: Začetki slovenske dramatike. 1. Zlo in s(i)la kot izvor. Ljubljana: Gledališki muzej.

France Kidrič, 1918: Primerek Linhartove Miss Jenny Love. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino,* I. 213–214.

Janko Kos, 2007: Zgodnja dela Antona Tomaža Linharta. *Slavistična revija* 55/3. 447–461.

Paul legband, 1904: Münchener Bühne und Litteratur im achtzehnten Jahrhundert. München: Verlag des Historischen Vereins von Oberbayern.

Anton Tomaž Linhart, 1780: Miss Jenny Love. Augsburg: Stage.

Anton Tomaž Linhart, 1950: Zbrano delo. Ljubljana: DZS.

Felix J. Lipowsky, 1810: Baierisches Kuenstler-Lexikon Band 2. München: Fleischmann.

Majda Ogražem-Stele, 1985: Najden izvod Linhartove drame Miss Jenny Love. *Slavistična revija* 33/1. 135–136.

Denis Poniž, 2007: A. T. Linhart in problem meščanske žaloigre. *Jezik in slovstvo* 52/2. 3–15.

Luka Vidmar, 2005: Tematske in motivne zveze Linhartove tragedije Miss Jenny Love z Lessingovima tragedijama Miss Sara Sampson in Emilia Galotti ter s Klingerjevima dramama Die Zwillinge in Sturm und Drang. *Anton Tomaž Linhart*. Ur. Ivo Svetina. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej; Radovljica: Muzeji radovljiške občine. 147–167.

Francka slivnik, 2005: A. T. Linhart in gledališče njegovega časa. *Anton Tomaž Linhart*. Ur. Ivo Svetina. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej; Radovljica: Muzeji radovljiške občine. 41–97.

Ivo Svetina, 2005: Imenitnik evropejski. *Anton Tomaž Linhart*. Ur. Ivo Svetina. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej; Radovljica: Muzeji radovljiške občine. 11–13.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

Rose Unterberger, 2008: Friedrich Schiller, Orte und Bildnisse: ein biographisches Bilderbuch. Stuttgart: Kohlhammer.

Mirko Zupančič, 1972: Literarno dela mladega A. T. Linharta. Ljubljana: Slovenska matica.

Summary

Following the contemporary approaches in literary criticism, which emphasize the importance of reception of the literary work at the time of its creation, thus by examining the preserved copies of books in which *Miss Jenny Love* is bound together with other (mainly) German tragedies and comedies—the paper presents several new findings on the topic of reception of *Miss Jenny Love* by Linhart's contemporaries. Reviews of Linhart's first play have not been found.

In addition to two volumes preserved in Vienna, which include other dramatic texts, *Miss Jenny Love* was bound into at least three other volumes, preserved in the libraries in Munich, Augsburg, and Berlin. The paper demonstrates that in the first decade following its publication, *Miss Jenny Love* was not the kind of work that would sit in the publisher's warehouse, but was distributed widely throughout the German-speaking world. This was made possible not only by the quality of the text, but also by the prestige of the publisher Conrad Heinrich Stage, who was at the end of the 18th century and at the beginning of the 19th century one the most important publishers of dramatic works in the German territory. In the volume held by the National Library in Vienna, which had been previously noted by France Kidrič, all of the authors are respected playwrights. All texts, except the last one, are comedies in which love is at the forefront, particularly its victory over love of profit. Thematically and stylistically closest to *Miss Jenny Love* is *Die Flucht* C. by F. Weisse, as his action is set in Ireland (in Linhart's play to Scotland), while the erotic plot includes the motif of persecuted innocence. The second volume, also found in the catalog of the National Library in Vienna, is held by the Vienna Theater Museum. *Miss Jenny Love* is part of 220th volume of the so-called *Theaterbibliothek Schikaneder*, which is what is left of the *Theater an der Wieden* archive, directed by the actor and librettist Emanuel Schikaneder. The fact that Miss Jenny Love ended up in his bequest raises an interesting question, i.e., whether the legendary actor and Linhart met when Schikaneder's troupe performed in Ljubljana in the 1779–1780 and 1781–1782 seasons. During his second visit, Linhart could have given him a copy of his tragedy; unfortunately, the dramatist's correspondence does not provide an answer to this question.

An interesting fact about the copy held by the university library in Augsburg is that it bears the seal of the Count Kraft Ernst von Oettingen-Wallerstein (1748–1803). This Bavarian nobleman, who was open to political, economic, and cultural progress, carefully and in good taste chose books for his library. Compared to other found volumes that include *Miss Jenny Love*, the Augsburg volume stands out by the fact that all its texts are tragedies and their main topic the destructive effect of a tyrant on fellow human beings.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2012_1_01.pdf | DOST. 19/04/24 17.06

It is surprising that in the collection of texts held by the *Bayerische Staatsbibliothek* [Bavarian State Library] in Munich, Linhart's text is the only tragedy, but all plays have in common the Enlightenment idea about the bond between two fine human beings connected by love, who must overcome various obstacles on their way to being united.

The copy held by the *Staatsbibibliothek* [State Library] in Berlin includes seven plays and is entitled *Neue Schauspiele, aufgeführt auf dem Churfürstl. Theater zu München*. This is Stage's series, which included texts staged in the Court Theater in Munich. The inclusion in this series hints at a possibility that *Miss Jenny Love* was performed, but our research did not provide unequivocal answer to this question.

An interesting piece of information about the reception of Linhart's play by the contemporaries is inclusion of *Miss Jenny Love* on the list of bourgeois tragedies by Christian H. Schmid (1746–1800) in his bibliography *Litteratur des bürgerlichen Trauerspiels*, published in the journal *Deutscher Monatsschrift* (Dec. 1798, pp. 282–314). This is an extensive bibliography of works, compiled by a well-regarded professor of rhetoric and poetry from the university of Gießen, who after 1787 worked as library director and thus had exhaustive knowledge of the published plays. He is known in German literary history not only by numerous studies, but also as a founder of the German almanac of muses.

On the list of bourgeois tragedies, that Schmid furnished with a lengthy introduction in which he pondered the appropriateness of the term *bürgerliches Trauerspiel* (Bourgeois Tragedy), *Miss Jenny Love* is listed in the section with German authors under number 118 as work of A. Th. Linhart. This is significant because Linhart signed his work only with his initials, which means that Schmid either discovered the identity of the author behind A. Th. L. or that was a known fact in the German lands.

The new discoveries about Linhart's first drama publication demonstrate that *Miss Jenny Love* was not insignificant work to the author's contemporaries but rather an interesting part of the dramatic production of the time. The finding that Linhart's first publication piqued interest of the German-speaking world casts doubt on the assumption that Linhart had deprecating attitude towards *Miss Jenny Love* and that he published it in Augsburg only because of the censorship. Publication by the prestigious German publisher certainly helped his first publication pave the way into the company of playwrights who represented an important link in the history of German drama between Lessing and Schiller.